

Piet Mooren: De pikorde in de (jeugd)literatuur(wetenschap)

In het proefschrift: *Doe nooit wat je moeder zegt. Annie M.G. Schmidt – de geschiedenis van haar schrijverschap* van Joke Linders valt te lezen dat Carmiggelt meteen na de Tweede Oorlog iedereen (dus ook Annie Schmidt) bij *Het Parool* neukte (p. 64).

Bemoste stam

Hoe interessant ook, toch roept dat de vraag op wat dit van doen heeft met het onderzoek in deze dissertatie naar de expliciete en impliciete versexterne poëtica van Schmidt. Het eerste type poëtica omvat enkel uitspraken van auteurs in interviews. Het tweede type poëtica omvat heel het klimaat waarin een schrijver gedijt.

In dat laatste kader zou de gemelde bijdrage van Carmiggelt aan het na-oorlogse *Parool* tot de poëticale voedingsbodem gerekend mogen worden voor het ontluikende schrijverschap van Schmidt. Dat verband wordt in het proefschrift echter niet gelegd.

Toch lijkt daar wel reden toe. Zo beschreef Schmidt zichzelf in een interview met Ischa Meier als een bemoste boomstam die binnen *Het Parool* ontmost werd. Wanneer Carmiggelt daar het beslissende stootje toe heeft gegeven, dan is dat een literair-historisch feit van enig gewicht, temeer omdat dit proefschrift ook een speurtocht wil zijn naar literatuuropvattingen en -praktijken die in een bepaald beroepsveld de dienst uitmaken. Linders doet dat op gezag van Bourdieu, maar diens theorie wordt slechts lippen-dienst bewezen zonder de theorie met de amoureuze praktijk van Carmiggelt te verbinden.

Galgenhumor

Carmiggelt kwam als de held van het illegale *Parool* de Tweede Wereldoorlog uit. Hij werd de spil van de eindredactie en van het bestuur van de Stichting *Het Parool*. Zijn pen vulde vele rubrieken van de krant en al gauw ook een eigen dagelijks stukje dat als kronkel in Nederland de column uitvond. Hij was het geweten van de krant en zijn huis was een permanent proeflokaal.

De toegang tot dit spirituele milieu had Annie Schmidt te danken aan een paar gedichten die zij in 1939 aan *De Blaasbalg* bijgedragen had. Joke Linders neemt ze op in haar boek en uit de op pagina 35 afgedrukte illustratie blijkt het gedicht *Hou vast* van Schmidt prominent op de voorpagina te zijn afgedrukt. Dit blad, dat onder redactie stond van Van Heuven Goedhart, wilde het smeulend verzet tegen het antisemitisme van het nationaal socialisme vuur in blazen. Annie Schmidt schrok er niet voor terug om in 1939 die rol van blaasbalg op zich te nemen met onder meer het gedicht *Als Mussert eens won* .. In dat gedicht zijn joden geen criminelen, maar redders in de nood:

*En je hielp me bij mijn huiswerk
Weet jij nog, die som van toen?
Maar ze zeggen, dat de Joden
Nooit iets voor een ander doen.*

Volgens Linders hoort dit gedicht tot de light verse (p.56), maar haar ontgaat de galgenhumor waarmee Schmidt de traditie van Morgenstern en Tucholsky voortzet. Dat is ook het geval, wanneer ze over het gedicht uit de jaren van crisis en massale werkloosheid, dat begint met 'Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten / Maar in de bibliotheek een vrijwillig,' zegt dat het lot van de vrijwillig er 'geestig in is bezongen.' (p. 31).

De zwaan met de Andersenprijs

Linders wijst er ook niet op dat dezelfde Van Heuven Goedhart die Schmidts gedichten op de voorpagina van *De Blaasbalg* plaatste, in die tijd de hoofdredacteur van *Het Parool* was en haar aanstelde als documentaliste. Schmidt

had met de oorlog als maat der dingen immers ook met de pen aan de goede kant gestaan. Eind 1946 debuteerde ze in de krant en in 1950 bij de Arbeiderspers met drie boeken tegelijk, waaronder *Het Fluitketeltje* dat liet horen dat ze er was: 'Ik moet fluiten zo lang als ik kook en ik kan het niet helpen ook.' En koken deed ze nog heel lang en in heel veel genres.

Linders laat dat nauwkeurig zien, maar ze laat de kans liggen om langs die weg aan te tonen dat Schmidt veel meer kanten uit kon dan Carmiggelt. Beide auteurs waren lange tijd topauteurs van De Arbeiderspers, tot Schmidt met haar overstap naar Querido aan een nieuwe fase begon in de werving van een steeds groter publiek. Ze was toen al begonnen aan een zegetocht langs nieuwe media als radio en televisie, toneel en musical. Linders brengt dat mooi in kaart, maar ze zet dat veelzijdig schrijverschap niet af tegen het werk van Carmiggelt, die veel meer aan dat ene genre van zijn Kronkels vast bleef houden. In dat genre- en mediabereik ligt ook een substantieel verschil in publieksbereik voor beide auteurs opgesloten.

De erkenning van het geschakeerde talent van Annie Schmidt was er al in het eerste uur. Zo was Greshoff meteen gecharmeerd van haar parlandopoëzie waarmee op de wijze van zijn eigen *Forum* het 'fussoen' van het burgerdom werd gehegeld. En zo stonden Wim Kan, Wim Sonneveld en Wim Ibo in de rij om haar teksten voor hun cabaret te kunnen kopen, terwijl Carmiggelt maar moeilijk geschikte cabaretteteksten weet aan te leveren. In 1973 geldt Carmiggelt nog steeds als de meest bewonderde publieksauteur, maar inmiddels is Schmidt hem al lang en breed voorbijgestreefd. Carmiggelt kreeg onder meer de P.C. Hooftprijs, maar Schmidt overtroeft hem met de Andersenprijs, de Nobelprijs van de jeugdliteratuur. Zo werd het lelijke jonge eendje Schmidt in binnen- en buitenland erkend als een mooie zwaan en wist ze Carmiggelt te overvleugelen. En na zijn dood werd zijn werk volgens zijn biografie steeds minder gelezen. Carmiggelt kreeg nog wel een standbeeld in Amsterdam en het pad er naar toe de naam Kronkelpad, maar ook daar sloeg de vergetelheid toe: De laatste jaren lagen bij het beeldje echter geen verse

bloemen meer. Intussen is het werk van Annie Schmidt nog steeds springlevend: herdruk verschijnt na herdruk, van haar musicals worden nieuwe uitvoeringen beproefd, haar liedjes krijgen een nieuwe jas en op de buis is ze in levende lijve te zien, alsof ze nog steeds geen afscheid genomen heeft.

Op weg naar die eeuwige toppen van de roem veranderde ook de pikorde in de literatuurwetenschap. De kinderliteratuur en de kleinkunst werden bevrijd uit hun rol van Assepoes en Joke Linders wist met haar proefschrift Utrecht als het Mekka van de autonomistische literatuurwetenschap te bekeren tot de pragmatische literatuuropvatting van Annie Schmidt. Maar het definitieve antwoord op de vraag of Carmiggelt inderdaad het beslissende stootje heeft gegeven om het lelijke eendje in een fiere zwaan om te toveren die hem vervolgens met brede slagen voorbij zou gaan zwemmen, is ze ons schuldig gebleven. Dat blijft voer voor toekomstige biografen.

Literatuur

- Gelder, H. van, *Carmiggelt. Het levensverhaal*. Amsterdam, Nijgh & Van Ditmar, 1999.
Linders, J., *Annie M.G. Schmidt - de geschiedenis van haar schrijverschap*. Amsterdam, Querido, 1999.